

Dr. sc. Vesna Barić-Punda,
docent Pravnog fakulteta u Splitu

VLADIMIR IBLER: "MEĐUNARODNO PRAVO MORA I HRVATSKA"

Zagreb 2001, str. 561

...*Opus artificem probat...*

Prvi put u našoj međunarodnopravnoj literaturi akademik **Vladimir Ibler**, vodeći znanstveni autoritet, respektabilni pisac hrvatske i međunarodne znanstvene obitelji i autor velikog broja knjiga, znanstvenih, stručnih i publicističkih radova, objavio je jedno novo, izazovno djelo znanstvene akribije, *Međunarodno pravo mora i Hrvatska*. Pažljivijem čitatelju neće promaknuti činjenica da će se na stranicama ovoga teksta istodobno i snažno osjećati potreba postignuća ravnoteže i čvrstog jedinstva između prikaza i promišljanja o djelu i o autoru. Bit će to duboka neizvjesnost i opasnost kako uspjeti čvrsto ostati na crti razgraničenja između osobne, prijateljske, subjektivne, ugodne i tople priče i one druge, profesionalne, neutralne, objektivne, ponekad i pomalo hladne. Ovaj put ne mogu nas voditi samo riječi naslova knjige ili, možda, pažljivo i s olovkom u ruci iščitane stranice teksta. Ne može se prikazati jedna knjiga samo zato da stručnjake i praktičare upoznamo s nečim što će im možda biti veoma korisno i prije njihova kontakta s djelom, nego prvenstveno da prepoznamo o kakvom je autoru riječ, da prepoznamo njegovu misao i glas.

Akademik Ibler vodeći je teoretičar hrvatske međunarodnopravne doktrine, profesor je brojnih generacija studenata pravnih fakulteta, poslijediplomskih studija, diplomatskih akademija, iskreni učitelj, savjetnik mnogih političara i diplomata i uvijek, s vedrim duhom, veliki prijatelj. Njegove kritike upućene kolegama uvijek su zračile novom znanstvenom poticajnošću, novim buđenjem. Svi su nas njegovi tekstovi podjednako impresionirali pomnošću, savjesnošću, brižljivošću, katkad i intrigirali. Poznavajući autorovu znanstvenu vedrinu i ovisnost o pisanoj riječi, na nova nezaobilazna štiva izuzetne ozbiljnosti, pune analize, tumačenja, konfrontacija, dvojbi i zapažanja posve sigurno neće se dugo čekati. U samoći ispisanih stranica, kada nastaju vrijedna i dragocjena autentična djela, na trenutak nam se ponekad učini neponovljiva ta snažna istraživačka energija i neobjašnjivi znanstveni zanos. Akademik Ibler bi nas tada s lakoćom hrabrio i duboko uvjeravao da *nema ničega bez velikoga rada*. Danas, kada nakon dosta vremena, na marginama naših starih tekstova i disertacija iščitavamo njegove seriozne "oštre kritike", te riječi zadivljujućom svježinom, jednostavnošću i izazovnošću, naše su misli pretvarale u novost, originalnost i hrabru istraživačku oštrinu. Mnogi su svoja prva diplomatska iskustva hranili njegovom briljantnom razboritošću, mirnoćom, blistavom koncentracijom, strpljivošću (za koju

i danas kaže da je još uvijek uči) i, kako bi i on sam ponekad kazao, nužnom političkom i društvenom stabilnošću.

Njegove riječi da je *nepotpuni uspjeh bolji od nikakvog uspjeha*, ili da su *ideali ipak nedostižni sami po sebi*, valja tumačiti isključivo kao iskreno i prijateljsko poticajno ohrabrenje na dugom putovanju nekoga novog, neizvjesnog znanstvenog istraživanja. Iz njegovih tekstova mogu se iščitati iskrene i korisne poruke svima koji se bave znanostima... *dati objektivni uvid prijeko potreban pri donošenju savjesnih i odgovornih odluka državne politike i zakonodavstva... dati praktičnu vrijednost onima kojima može biti korisna.*

Za 2001. godinu akademik Ibler je jednom prilikom rekao da je *to godina označena nesimpatičnom i neharmoničnom brojkom, brojkom jedan*. Da, to je istina. Ali u periodizaciji razvoja hrvatske međunarodnopravne doktrine ostat će za nas zabilježena kao *simpatična i harmonična*. Obilježena je jedinstvenim, dragocjenim i izuzetno vrijednim znanstvenim djelom *Međunarodno pravo mora i Hrvatske*. Možda je neuobičajeno prikaz započeti tekstualnim dijelom iznizanih spoznaja i ocjena s posljednje 561. ispisane stranice **Pogovora**, što bi možda moglo biti i reprezentativni ulomak ove originalne knjige... *treba istaknuti spoznaju do koje nas dovodi poznavanje povijesnih i suvremenih činjenica s područja Prava mora, a ta je da će i dalje međudržavni odnosi biti mješavina istodobne suradnje i borbe. Ni na morima neće u svim načinima njihove upotrebe nestati borba i konkurencija. Pravo mora i dalje će biti instrument koji treba poznavati i s kojim se pomorska država mora znati služiti...*

Ispisujući stranice ove knjige, akademik Ibler je postavio jedan veoma zahtjevan, vrlo složen, neizvjestan, ali i atraktivan zadatak. Pravo mora povezati s unutarnjim pravom Hrvatske. On nastoji upozoriti na one međunarodnopravne norme čijom se primjenom mogu štititi interesi Republike Hrvatske na određenoj upotrebi mora, dajući uz to i najpotrebniji okvir cijelog sustava Prava mora. On je to uspio na doista originalan i jedinstven način, a stranicama ove knjige podario praktičnu vrijednost, za što je trebalo veliko autorovo umijeće.

Knjiga *Međunarodno pravo mora i Hrvatska* podijeljena je u četiri velike tematske cjeline i priloge: Uvod, Međunarodno pravo mora, Pravo mora i Hrvatska, Međunarodno pravo mora i neka pitanja od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku i, na kraju, Prilozi.

U prvom dijelu ove specifične i zahtjevne publikacije, **Uvod** (str. 15-43), autor sustavno razlaže definiciju, pojam, naziv, važnost i ulogu Prava mora, te daje jasan i sažet prikaz povijesti njegova razvoja. Nedopustivo bi bilo ne izdvojiti autorova originalna zapažanja i po prvi put tako akribično izložene vrijednosti **Prava mora**... *ono nije pravo ni jedne države... sačuvano je od onih najvećih zabluda koje su bile ugrađene u nacionalne pravne poretke totalitarnih država i njihovih režima... Pravo mora pokazalo je znatan imunitet na političke ideologije i njihove pravne posljedice. Tako je Pravo mora bilo sačuvano od onih nesreća koje su zahvatile i degradirale interne (nacionalne) pravne poretke. Totalitarni režimi i njihove zablude (megautopije) bili bi stvarali, tamo gdje bi to mogli da su dulje potrajali (npr. na Baltičkom i Crnom moru) pravne poretke na morima koji su bili inficirani nacionalnim pravom pobjedničkih totalitarnih sustava... Međunarodnom pravu mora nisu cilj i svrha*

"usrećiti" narode kako bi to htjeli totalitarni režimi, nego uspostaviti praktično provediva pravna pravila koja zajamčuju upotrebu i iskorištavanje mora svim državama, njihovim državljanima i njihovim pravnim osobama.

Autor nas s pravom podsjeća na još jednu vrlo važnu, ali rijetko apostrofiranu činjenicu – prostor u kojem Pravo mora vrijedi. Koji je to prostor u kojem se taj pravni poredak primjenjuje? Taj poredak vrijedi na najvećem dijelu našeg planeta. Vrijedi na 2/3 površine Zemlje. Mohammed Bennouna govori o 1/3 površine Zemlje. To je nedvojbeno veoma važna činjenica, jer ne radi se samo o površini mora, nego o zračnom prostoru iznad te površine, o stupu morske vode ispod, te o morskom dnu i podzemlju ispod stupa morske vode. Ta golemost tzv. *vertikalnog jedinstva prostora* u kojem sustav **Prava mora** vrijedi, ne čini ga nestabilnim. Unatoč brojnim promjenama, akademik Ibler drži... *Pravo mora stabilnije od poredaka unutar država, jer kao dio međunarodnog prava nije stvoreno voljom vladajućih političkih snaga unutar jedne ili druge države, nego sporazumno, običajnom i ugovornom praksom između država različitih političko-socijalno-gospodarskih sustava.*

U drugom dijelu, **Međunarodno pravo mora** (str. 44-110), analizira se sustav pozitivnog prava mora, Konvencija UN o pravu mora (1982). U ovoj cjelini posebno su istaknuti oni dijelovi Konvencije koji su od neposredne i aktualne važnosti za interese Republike Hrvatske. U toj vrlo zamršenoj i složenoj arhitekturi konvencijskih odredbi autor nam pomaže da uz jasnoću jezičnog stila (ni u jednom trenutku od nas ne traži smisao između redaka) i uz doista svjež način obrade i onih veoma složenih međunarodnopravnih instituta budemo ohrabreni našom pravničkom kompetentnošću i osobnom spoznajnom sigurnošću.

Treći dio, **Pravo mora i Hrvatska** (str. 111-131), nudi valjane dokaze o povezanosti Prava mora s unutarnjim pravom Hrvatske. Sustavno se navode i analiziraju najvažniji institucionalizirani organizmi, te znanstvena i stručna nastojanja kojima je jedan od njihovih zadataka i rad na upoznavanju, praćenju i informiranju o Pravu mora u Hrvatskoj. Slijede cjeline o Pomorskoj enciklopediji (str. 125-126), Jadranskom zavodu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (str. 126-127), Društvu za proučavanje i unapređenje pomorstva Republike Hrvatske (str. 128-129), Zavodu za međunarodno i poredbeno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu (str. 129-130) i Poslijediplomskom znanstvenom studiju "Pravo mora" na Pravnom fakultetu u Splitu (str. 130-131). Na stranicama ovog trećeg dijela posebice valja izdvojiti dio u kojem nas autor podsjeća na činjenicu da je Hrvatska obalna država što, uz ostale činjenice, određuje i njezin geopolitički položaj. Posjedovanje morske obale općenito se smatra prednošću. *To i jest prednost, ali ne samo i jedino prednost. Uz tu prednost i neodvojivo od nje, postoji i opasnost od tuđih nastojanja za otimanjem i prisvajanjem hrvatske obale i zaleđa te obale.* Posebice moramo biti obazrivi, ističe autor, na površan i nestručan zaključak koji bi mogao uslijediti nakon odgovora na jedno veoma važno međunarodnopravno pitanje. *Da li je Hrvatska država u povoljnom zemljopisnom položaju ili država u nepovoljnom zemljopisnom položaju?* Po definiciji iz Konvencije UN o pravu mora (1982), Hrvatska nije država u nepovoljnom zemljopisnom položaju. Bi li to značilo da je ona, onda, država u povoljnom zemljopisnom položaju? Nedvojben je stav akademika Iblera... *Iz takva pogrešnog zaključka o povoljnom zemljopisnom*

položaju Hrvatske mogli bi se izdvojiti daljnji pogrešni zaključci o općenito povoljnom položaju Hrvatske kao obalne države, što bi za nju moglo biti politički i gospodarski štetno... Ako je Hrvatskoj njezin geopolitički položaj i pružio određene prednosti... ona, sigurno, ne pripada državama koje su u izrazito povoljnom položaju po bilo kojim činjeničnim mjerilima. U tom položaju ima i nepovoljnih elemenata koje akademik Ibler sustavno analizira... Hrvatska je obalna država u uskom moru, njen epikontinentski pojas je vrlo uzak, ekološka ravnoteža u Jadranu je vrlo osjetljiva, trajno je izložena neovlaštenom ribolovu talijanskih ribara, u hrvatski dio Jadrana može se s oceana dospjeti samo dvama putovima, kroz Gibraltarska vrata iz Atlantskog oceana i, kroz Sueski kanal, iz Crvenog mora i Indijskog oceana (uporabu obaju moguće je otežavati pa i zapriječiti), biološko bogatstvo hrvatskog mora je ograničeno... Sve ove činjenice valjana su podloga za jedno novo buduće pitanje. Nisu li te spoznaje dovoljne da u jednom trenutku i Hrvatska postane država u nepovoljnom zemljopisnom položaju?

Posebno intrigantnošću i opsežnošću ovoga izvrsnog, sistematičnog djela ističe se četvrti dio, **Međunarodno pravo mora i neka pitanja od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku** (str. 132-224). Autor sustavno razlaže pitanja koja su od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku, posebice o lateralnoj morskoj granici između Republike Hrvatske i Republike Slovenije (str. 136-184), o lateralnoj morskoj granici između Republike Hrvatske i Savezne Republike Jugoslavije (Crne Gore) /str. 184-188/ i o izlasku državnog područja Republike Bosne i Hercegovine na more (str. 188-191). U dijelu o granici u Piranskom zaljevu pomno, selektivno i sustavno su obrađena sva ona otvorena pitanja u pregovaračkim odnosima dviju država radi ostvarenja sporazumne identifikacije lateralne granice na moru. Vrlo su zanimljiva stajališta akademika Iblera kad su se pregovori vodili o činjeničnom ili o pravnom pitanju. Posve je jasan i nedvojben autorov stav... *Kod pravnih argumenata svaka strana može ostati i ustrajati samo na svojim pozicijama... te ona nije dužna u svojim usmenim i pisanim izlaganjima spominjati i komentirati argumente druge strane.* Ali kada je riječ o *questio facti*, a dvije se strane očito ne slažu u pitanju činjenica, tada ni jedna od njih ne smije prešutjeti ili zatajiti da o tome postoji neslaganje... *činjenično pitanje se mora riješiti odgovarajućim sredstvima odnosnih struka i njihovih postupaka dokazivanja... No, dok ta "istina" nije utvrđena ni jedna strana ne smije "svoju istinu" o činjenicama prikazati kao jedinu već utvrđenu istinu... Ne može jedna strana sama odlučiti da je istina baš samo njezino prikazivanje činjenica.* U ovome dijelu valja istaći i dio **Isključivi gospodarski pojas (EEZ) Hrvatske i granice njegova prostiranja** (str. 191-212). O ovome veoma često spominjanom i atraktivnom institutu akademik Ibler drži da je doktrina međunarodnog prava dužna pružiti objektivni uvid koji je prijeko potreban pri donošenju savjesnih i odgovornih odluka državne politike i zakonodavstva, na pitanje proglasiti ili ne proglasiti gospodarski pojas. Valja istaći da je riječ o dvama pitanjima i da se na njih moraju dati dva odvojena, precizna odgovora. Jedno je pitanje *ima li država (Hrvatska) neko određeno pravo*, a drugo je pitanje *je li razumno, korisno i politički oportuno dotično pravo i ostvarivati.* Jedno je **pravo**, a drugo je **oportunist**; prvo je pitanje pravno pitanje, a drugo je političko pitanje. Četvrti dio završava **Kartama** (str. 226-235) o granicama na moru koje su već utvrđene

i identificirane kao i o prijedlogu onih koje tek valja po prvi puta povući što je veoma dug i iscrpljujući posao za susjedne države. Pri tome svakako valja napomenuti da ništa neće pridonijeti izjednačavanju razlika kao iskreni i cjeloviti razgovori o njima. Napori doktrine neće moći dovesti do uspjeha u onim slučajevima u kojima neće postojati i politička volja.

Posljednji dio knjige odnosi se na 15 veoma vrijednih i različitih priloga (str. 237-557). Posebice valja izdvojiti Prilog I: **Izbor iz hrvatske bibliografije Međunarodnog prava mora** (str. 237-279), kojemu i sam autor pridaje posebnu i izuzetnu važnost, jer je po prvi put u međunarodnopravnoj doktrini Hrvatske na jednom mjestu dat popis svih objavljenih znanstvenih, stručnih i publicističkih radova hrvatskih pisaca objavljenih u Hrvatskoj i inozemstvu, ali i radova stranih pisaca objavljenih u Hrvatskoj.

Ovom dragocjenom i originalnom knjigom akademik Ibler je doista uspio upozoriti na one norme pozitivnog Prava mora koje su u sadašnjosti i donekle predvidivoj budućnosti za interese Republike Hrvatske najvažnije, uspio je povezati Pravo mora s unutarnjim pravom Hrvatske.

Stranice ove knjige iščitavat će se ne samo da bismo izvukli nekoliko korisnih podataka koji nam u datom trenutku mogu poslužiti, ona će nam pomoći i tiho sugerirati kreiranje naših odgovora na ona mnoga, i jednostavna i složena međunarodnopravna pitanja. Godine i desetljeća naše zrelosti i spremnosti dijelit ćemo s tekstovima našega velikog učitelja, oni će doticati nas, ali i na isti način i s jednakom vedrinom i sve nove generacije i pravnika i praktičara. To me potiče da nastavim razmišljati s divljenjem: *Zar to za sve nas nije bio jedan poseban dar, rijedak privilegij, kristalna čistoća jednog divnog, skladnog odnosa, u kojemu smo gotovo uvijek samo mi koji smo učili, tako puno dobivali!* U ovom izvrsnom, sistematičnom, aktualnom djelu, prepoznaje se akribičnost, jasnoća, izvrsna didaktika, blistavi zaključci. U jednoj divnoj latinskoj izreci stoji: *Velikim ljudima priliči veliko djelo*. Danas, u 2002, neka bude samo jedna mala dopuna. To je Vladimir Ibler i Međunarodno pravo mora i Hrvatska.